

УДК 343.12

В. О. ГОРДІЄНКО,*здобувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету № 2 (кримінальної поліції)**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВПЛИВ НОРМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ» НА ПРОЦЕС ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КАРНОГО РОЗШУКУ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ РАДИКАЛЬНО НАЛАШТОВАНИМИ ОСОБАМИ

Проаналізовано норми закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», які умовно поділено на три групи, та наведено приклади їх застосування у практичній діяльності підрозділів карного розшуку. В результаті проведеного дослідження констатовано, що положення вказаного Закону дають можливість підрозділам карного розшуку здійснювати оперативно-розшукову діяльність та використовувати оперативно-розшукові заходи з метою протидії злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами.

Ключові слова: *підрозділи карного розшуку, оперативно-розшукова діяльність, злочини проти власності, радикально налаштовані особи.*

Gordienko, V.O. (2016), "The impact of the law of Ukraine «On Operative and Search Activities» to the process of criminal investigation divisions' counteracting crimes against property committed by radical persons" ["Vplyv norm zakonu Ukrainy «Pro operatyvno-rozshukovu diialnist» na protses protydii pidrozdilamy karnoho rozshuku zlochynam proty vlasnosti, yaki vchyniuiutsia radykalno nalashtovanyu osobamy"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 99–103.

Постановка проблеми. Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД), яку здійснюють підрозділи карного розшуку, є важливою формою протидії злочинності, зокрема злочинам проти власності, що вчиняють радикально налаштовані особи. Враховуючи, що вказана діяльність є складовою загальної діяльності правоохоронних органів, можна резюмувати, що вона носить державно-правовий характер. Це свідчить про те, що оперативно-розшукова протидія підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налашто-

ваними особами, здійснюється в двох площинах: правовій (правове регулювання цієї діяльності та безпосереднє застосування правових норм у процесі її здійснення) і спеціальній (організація й тактика використання гласних і негласних оперативно-розшукових заходів та засобів). Враховуючи, що правовий фактор у діяльності будь-яких об'єднань людей має особливе значення з огляду на універсальний характер нормативного та юридичного інструментарію впорядкування різних організаційно-управлінських відносин [1, с. 191, особливу увагу слід

приділити проблематиці правового регулювання протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами, через призму закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2].

Стан дослідження. Увага вивченню проблемних аспектів правового регулювання оперативно-розшукової діяльності приділялась багатьма вченими у цій сфері. Науковим підґрунтям нашої статті є дослідження таких учених, як О. М. Бандурка, Є. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, І. П. Козаченко, В. Л. Регульський, М. В. Стащак, Н. Є. Філіпенко, В. В. Шендрик, О. О. Юхно та ін. Однак слід констатувати, що жодним ученим не вивчався вплив норм Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» на процес протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами; визначення такого впливу є **метою** нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Положення закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначають вичерпний перелік обов'язків та повноважень оперативних підрозділів, зокрема підрозділів карного розшуку. Слід відзначити, що в юридичній науці існують різні кваліфікації норм законодавчих актів на підставі різних значущих ознак:

- а) за юридичною природою – матеріальні та процесуальні;
- б) за функціональною спрямованістю – охоронні та регулятивні;
- в) залежно від об'єкта впливу – охоронні та регулятивні;
- г) за характером правових зв'язків між суб'єктами – прості та комплексні;
- г) за порядком розподілу прав і обов'язків між суб'єктами – двосторонні та односторонні [3, с. 26].

Враховуючи наведене і проведений аналіз норм закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», пропонуємо розглянути ці норми диференційовано, умовно поділивши їх на *три групи*.

Першу (загальну) частину формують законодавчі норми, що визначають:

- ОРД як систему гласних і негласних, розвідувальних і контррозвідувальних заходів (ст. 2);
- завдання і мету ОРД, які практично зведені до виявлення ознак злочинів, їхнього попередження та виявлення розшукуваних осіб, а також оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження (ст. 1);
- правову основу ОРД (ст. 3);

- принципи ОРД (ст. 4);
- суб'єкти ОРД (ст. 5);
- засади міжнародного співробітництва (ст. 5-1) [2].

Ця група норм регулює загальні засади протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами. Результати аналізу емпіричного матеріалу свідчать, що, використовуючи наведені положення закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи карного розшуку в процесі протидії злочинам проти власності, які вчиняють радикально налаштовані особи, здатні здійснювати оперативно-розшукову діяльність та, як наслідок, використовувати оперативно-розшукові можливості.

Друга група може бути представлена сукупністю правових норм, що розкривають ОРД як різновид правоохоронної діяльності. По-перше, це норми, що визначають обов'язки суб'єктів ОРД (ст. 7 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»), а саме:

- вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень;
- виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів;
- виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;
- інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані зі службовою діяльністю посадових осіб;
- здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів;
- забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

– брати участь у здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт [2].

По-друге, це норми, що визначають оперативно-розшукові заходи й засоби, фактично викладені у ст. 8 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», через призму відповідних прав, якими наділені оперативні підрозділи (серед яких – і підрозділи карного розшуку), зокрема:

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану й оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення і документування фактів протиправних діянь;

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, і брати участь в їх проведенні;

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, – витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

5) проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями ст. 267 КПК України;

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями ст. 272 КПК України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями ст. 260, 263–265 КПК України;

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями ст. 261, 262 КПК України;

11) здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями ст. 269, 270 КПК України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями ст. 268 КПК України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 КПК України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

16) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб – житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями ст. 273 КПК України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про

Національну поліцію, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, Митним кодексом України;

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитом до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна [2].

Аналізуючи наведену групу норм, пропонуємо до тематики статті, можна констатувати, що саме вони утворюють різновид заходів та засобів, які можуть використовувати підрозділи карного розшуку як інструмент протидії злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами. Так, працівники карного розшуку вказують, що застосовуючи положення ч. 1 ст. 8 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у практичній діяльності, вони з метою отримання первинної оперативно-розшукової інформації найчастіше використовують заходи, передбачені п. 1, 6, 13, а для документування злочинної діяльності радикально налаштованих осіб – заходи, передбачені п. 7, 9, 11.

Третя (процесуальна) група включає в себе норми, що забезпечують процесуальну регламентацію проведення оперативно-розшукових заходів. Зокрема, це норми, що встановлюють:

- підстави для проведення ОРД (ст. 6), за відсутності яких забороняється приймати рішення про здійснення оперативно-розшукових заходів;
- порядок заведення й затвердження оперативно-розшукових справ (далі – ОРС), в рамках яких виключно допускається проведення оперативно-розшукових заходів (далі – ОРЗ);
- умови здійснення ОРЗ в рамках ОРС;

– визначення суб'єктів, відповідальних за додержання принципу законності під час здійснення ОРД (ст. 9);

– диференційовані строки ведення ОРС, підстави, порядок і повноваження суб'єктів їхнього продовження (ст. 9-1);

– підстави і порядок закриття, а також зберігання припинених ОРС (ст. 9-2);

– призначення і порядок використання матеріалів ОРД (ст. 10) [2].

У процесі протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами, наведені норми мають загальний процесуальний характер, тобто регламентують проведення ОРД, зокрема порядок та принципи документування такої злочинної діяльності. Так, в результаті аналізу емпіричного матеріалу встановлено, що документування злочинної діяльності радикально налаштованих осіб (заведення щодо них ОРС) здійснюється на підставі статей 6 та 9 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а подальша легалізація отриманих відомостей – на підставі ст. 10 вказаного Закону.

Підсумовуючи наведене, можна констатувати, що складові процесу протидії підрозділами карного розшуку злочинам проти власності, які вчиняються радикально налаштованими особами, прямо пропорційно залежать від передбачених законодавцем норм закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, положення цього Закону дають можливість підрозділам карного розшуку здійснювати оперативно-розшукову діяльність та використовувати оперативно-розшукові заходи, засоби та сили, встановлюють порядок проведення оперативної розробки стосовно радикально налаштованих осіб, які вчиняють злочини проти власності, а також порядок та підстави проведення щодо них оперативно-розшукових заходів.

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Теория права : курс лекций / С. С. Алексеев. – М. : БЕК, 1995. – 320 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
3. Кравченко Ю. Ф. Оперативно-розшукова діяльність податкової міліції : навч. посіб. / Ю. Ф. Кравченко ; ДПАУ НАДПСУ. – Київ, 2005. – 480 с.

Надійшла до редколегії 09.02.2016

ГОРДИЕНКО В. А. ВЛИЯНИЕ НОРМ ЗАКОНА УКРАИНЫ «ОБ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ» НА ПРОЦЕСС ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ УГОЛОВНОГО РОЗЫСКА ПРЕСТУПЛЕНИЯМ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ, СОВЕРШАЕМЫМ РАДИКАЛЬНО НАСТРОЕННЫМИ ЛИЦАМИ

Проанализированы нормы закона Украины «Об оперативно-розыскной деятельности», которые условно разделены на три группы, и приведены примеры их применения в практической деятельности подразделений уголовного розыска. В результате проведенного исследования

констатировано, что положения указанного Закона дают возможность подразделениям уголовного розыска осуществлять оперативно-розыскную деятельность и использовать оперативно-розыскные мероприятия с целью противодействия преступлениям против собственности, совершаемым радикально настроенными лицами.

Ключевые слова: подразделения уголовного розыска, оперативно-розыскная деятельность, преступления против собственности, радикально настроенные лица.

GORDIENKO V. O. THE IMPACT OF THE LAW OF UKRAINE «ON OPERATIVE AND SEARCH ACTIVITIES» TO THE PROCESS OF CRIMINAL INVESTIGATION DIVISIONS' COUNTERACTING CRIMES AGAINST PROPERTY COMMITTED BY RADICAL PERSONS

Content analysis of the Law of Ukraine «On Operative and Search Activities» allows us to treat them differently, conventionally divide them into three groups. Concerning the first group, it is summarized that they regulate general principles of criminal investigation divisions' combating crimes against property committed by radical persons. The results of the analysis of empirical data indicate that using these norms criminal investigation divisions in the process of combating crimes against property committing by radical persons can carry out operative and search activities and, consequently, use operative and search capabilities. Analyzing the norms of the second group it is concluded that they determine the kind of measures and tools that criminal investigation divisions can use as a tool for combating crimes against property committed by radical parties. As for the third group of the Law it is stipulated that in the process of criminal investigation divisions' counteraction crimes against property committed by radical persons, these norms have general procedural nature, thus, regulate the conduction of operative and search activities.

It is noted that the provisions of the mentioned Law enable the criminal investigation divisions to carry out operative and search activities and use operative and search measures to combat crimes against property committed by radical persons.

Keywords: criminal investigation divisions, operative and search activity, crimes against property, radical persons.
